
SWorld

Germany

Kundytskyy O.O., Shevchuk I., Vlasenko I.G., Babushko S., Mankovska R., et al.

**DER STAND DER ENTWICKLUNG VON
WISSENSCHAFT UND TECHNIK IM XXI
JAHRHUNDERTS**

**WIRTSCHAFT, MANAGEMENT UND MARKETING, TOURISMUS, BILDUNG,
PSYCHOLOGIE, GEOGRAPHIE, PHILOLOGIE, GESCHICHTE, KUNSTGESCHICHTE**
*THE LEVEL OF DEVELOPMENT OF SCIENCE AND
TECHNOLOGY IN THE XXI CENTURY*

**ECONOMICS, MANAGEMENT AND MARKETING, TOURISM, EDUCATION,
PSYCHOLOGY, GEOGRAPHY, PHILOLOGY, HISTORY, ART HISTORY**

Monographic series «European Science»

Book 22. Part 2.

*In internationalen wissenschaftlich-geometrischen Datenbanken enthalten
Included in International scientometric databases*

MONOGRAPHIE
MONOGRAPH

*ScientificWorld-Net AkhtAV
Karlsruhe 2023*

Authors:

Kundytsky O.O. (1), Shparyk Y.Y. (1), Shevchuk I. (2), Dzhuryk K. (3), Kashchyshyn V. (3), Zelisko N.B. (4), Vasylyna O.R. (4), Ternova A.S. (5), Vlasenko I.G. (5), Sirenko S.O. (5), Kulinich T. (6), Koval Z. (7), Podra O.P. (8), Petryshyn N.Y. (8), Babushko S. (9), Mankovska R. (9), Popovych S. (9), Liashenko O.D. (10), Harkusha L.I. (10), Bytenko T.M. (10), Baliura K.O. (10), Oleksenko S. (11), Khomenko O. (11), Sologub Y.I. (12), Bezpala O.V. (12), Kharchenko O.M. (12), Mitina L.S. (13), Puhalska I.V. (14), Yamash Y.V. (15), Cherusheva G. (16), Barvinok I. (16)

Reviewers:

Masligan O.O., Doctor of Economics, Prof. (6)

Sabol D.M., Professor (Associate), Doctor of Philosophy, Borys Grinchenko Kyiv University (11)

Turban Viktoriia Viktorivna, Doctor of Psychology, Professor, Head of the V.A. Romentsi Laboratory of General Psychology and History of Psychology of the H.S. Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (16)

Iryna Dats, Professor, People's Artist of Ukraine, Professor of the Department of Philosophy, Law and Social Sciences and Humanities of the National Academy of Arts of Ukraine, (16)

Der Stand der Entwicklung von Wissenschaft und Technik im XXI Jahrhundert: Wirtschaft, Management und Marketing, Tourismus, Bildung, Psychologie, Geographie, Philologie, Geschichte, Kunstgeschichte. Monografische Reihe «Europäische Wissenschaft». Buch 22. Teil 2. 2023.

The level of development of science and technology in the XXI century: Economics, Management and Marketing, Tourism, Education, Psychology, Geography, Philology, History, Art History. Monographic series «European Science». Book 22. Part 2. 2023.

ISBN 978-3-98924-000-1

DOI: 10.30890/2709-2313.2023-22-02

Published by:

ScientificWorld-NetAkhatAV

Lußstr. 13

76227 Karlsruhe, Germany

e-mail: editor@promonograph.org

site: <https://desymp.promonograph.org>

Copyright © Authors, 2023

Copyright © Drawing up & Design. ScientificWorld-NetAkhatAV, 2023

ÜBER DIE AUTOREN / ABOUT THE AUTHORS

1. *Kundytskyy Oleksandr Oleksandrovych*, Doctor of Economic Sciences, Professor, Ivan Franko National University of Lviv - *Chapter 1 (co-authored)*
2. *Shparyk Yarema Yaroslavovych*, Candidate of Economic Sciences, associate professor, Ivan Franko National University of Lviv - *Chapter 1 (co-authored)*
3. *Shevchuk Iryna*, Doctor of Economic Sciences, Professor, Ivan Franko National University of Lviv - *Chapter 2*
4. *Dzhuryk Khrystyna*, Lviv Polytechnic National University - *Chapter 3 (co-authored)*
5. *Kashchyshyn Vasyl*, Candidate of Economic Sciences, Lviv Polytechnic National University - *Chapter 3 (co-authored)*
6. *Zelisko Nataliia Bohdanivna*, Candidate of Economic Sciences, associate professor, Lviv National Environmental University - *Chapter 4 (co-authored)*
7. *Vasylyna Orysia Romanivna*, Candidate of Economic Sciences, associate professor, Lviv National Environmental University - *Chapter 4 (co-authored)*
8. *Ternova Alla Stanislavivna*, Candidate of Technical Sciences, associate professor, Vinnytsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics - *Chapter 5 (co-authored)*
9. *Vlasenko Iryna Georgievna*, Doctor of Medical Sciences, Professor, Vinnytsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics, - *Chapter 5 (co-authored)*
10. *Sirenko Svitlana Oleksandrivna*, Candidate of Technical Sciences, associate professor, Vinnytsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics - *Chapter 5 (co-authored)*
11. *Kulinich Tetiana*, Candidate of Economic Sciences, associate professor, Lviv Polytechnic National University - *Chapter 6*
12. *Koval Zoriana*, Candidate of Economic Sciences, associate professor, Lviv Polytechnic National University - *Chapter 7*
13. *Podra Olha Pavlivna*, Candidate of Economic Sciences, associate professor, Lviv Polytechnic National University - *Chapter 8 (co-authored)*
14. *Petryshyn Nataliia Yaroslavivna*, Candidate of Economic Sciences, associate professor, Lviv Polytechnic National University - *Chapter 8 (co-authored)*
15. *Babushko Svitlana*, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, National University of Ukraine on Physical Education and Sport - *Chapter 9 (co-authored)*
16. *Mankovska Ruslana*, Doctor of Historical Sciences, Professor, National University of Ukraine on Physical Education and Sport - *Chapter 9 (co-authored)*
17. *Popovych Sergii*, Candidate of Historical Sciences, associate professor, National University of Ukraine on Physical Education and Sport - *Chapter 9 (co-authored)*

18. *Liashenko Olha Dmutrivna*, Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, Borys Grinchenko Kyiv University - *Chapter 10 (co-authored)*
19. *Harkusha Lyudmyla Ivanivna*, Senior Lecturer, Borys Grinchenko Kyiv University - *Chapter 10 (co-authored)*
20. *Bytenko Tetiana Maksymivna*, Senior Lecturer, Borys Grinchenko Kyiv University - *Chapter 10 (co-authored)*
21. *Baliura Kateryna Oleksandrivna*, Senior Lecturer, Borys Grinchenko Kyiv University - *Chapter 10 (co-authored)*
22. *Oleksenko Svitlana*, Senior Lecturer, Borys Grinchenko Kyiv University Institute of In-Service Training - *Chapter 11 (co-authored)*
23. *Khomenko Olena*, Senior Lecturer, Borys Grinchenko Kyiv University Institute of In-Service Training - *Chapter 11 (co-authored)*
24. *Sologub Yuriy Ivanovich*, Candidate of Geographical Sciences, associate professor, National University of Food Technologies - *Chapter 12 (co-authored)*
25. *Bezpala Olha Vasylivna*, Candidate of Geographical Sciences, Senior Lecturer, Separated subdivision of NULES of Ukraine «Nizhin Agrotechnical Institute» - *Chapter 12 (co-authored)*
26. *Kharchenko Olena Mykolayivna*, Candidate of Geographical Sciences, associate professor, National University of Food Technologies - *Chapter 12 (co-authored)*
27. *Mitina Lubov Sergiivna*, Candidate of Philological Sciences, associate professor, Kharkiv State Academy of Culture - *Chapter 13*
28. *Puhalska Ilona Vasylivna*, student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv - *Chapter 14*
29. *Yamash Yuri Volodumurovuch*, Candidate of art history, associate professor, National Forestry University of Ukraine - *Chapter 15*
30. *Cherusheva Galyna*, Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, National Academy of Statistics, Accounting and Audit - *Chapter 16 (co-authored)*
31. *Barvinok Iryna*, Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, House of creativity of children and youth - *Chapter 16 (co-authored)*

Inhalt / Content

CHAPTER 1

THE ESSENCE OF THE EARTH AS A FACTOR OF PRODUCTION AND THE PROCESS OF ITS REPRODUCTION

Introduction	9
1.1. Land as a factor of production	10
1.2. Functions of land as a factor of production.....	13
1.3. Reproduction of land as a factor of production.....	21
Conclusions	26

CHAPTER 2

THE MAIN TRENDS OF DIGITIZATION OF THE BUSINESS ENVIRONMENT OF UKRAINE

Introduction	27
2.1. Digitization and its impact on the economy.....	27
2.2. Analysis of the use of information and communication technologies at enterprises of Ukraine	32
Conclusions	38

CHAPTER 3

BUILDING AN EFFECTIVE STRATEGY FOR THE FINANCIAL DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Introduction	40
3.1. Factors influencing the formation of financial management strategy	40
3.2. Principles of building a strategy for financial development of territorial communities	43
3.3. Conceptual model of formation of financial development strategy of TG	46
Conclusions	49

CHAPTER 4

MODERN PARADIGM OF UKRAINIAN AGRIBUSINESS

Introduction	50
4.1. The current state of development of the agricultural sector	50
4.2. Analysis of agribusiness development trends	51
4.3. Agribusiness during the war.....	52
4.4. Directions for increasing the efficiency of agribusiness.....	53
Conclusions	56

CHAPTER 5

TRUCK TRANSPORTATION IN UKRAINE: IMPACT ON ECONOMIC DEVELOPMENT, PROBLEMS AND PROSPECTS.....57

CHAPTER 6

ANALYSIS OF THE DILEMMA OF CREATING SUSTAINABLE PRODUCTION MANAGEMENT SYSTEMS: SUPPORT CASES

Introduction 65

6.1. Significance of sustainable production management dilemma analysis.... 65

6.2. Fundamental dilemmas of establishing sustainable production management systems..... 67

6.3. Support cases for sustainable production management systems 70

Conclusions 73

CHAPTER 7

VECTOR OF THE EFFECTIVENESS OF THE COMPANY'S STRATEGY

Introduction 74

7.1. Review of Ukrainian and foreign scientific works devoted to the methods of researching the strategic capabilities of the enterprise 75

7.2. Parameters of enterprise efficiency assessment..... 77

7.3. The method of researching the strategic capabilities of the enterprise using vector analysis 78

7.4. The results of the study of the enterprise's strategic capabilities vector.... 80

Conclusions 81

CHAPTER 8

PROBLEMS OF STRATEGY DEVELOPMENT AND SELECTION AT THE ENTERPRISE.....82

CHAPTER 9

WELLNESS TOURISM IN THE WORLD: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Introduction 89

9.1. Wellness tourism as a component of the wellness industry..... 89

9.2. Trends caused by COVID-19..... 90

9.3. Predictive indicators..... 92

9.4. Costs of wellness tourism..... 93

9.5. Characteristics of the wellness tourism market..... 96

9.6. Positive results of wellness tourism..... 97

Conclusions 99

CHAPTER 10**METHODOLOGICAL ASPECT OF FORMING THE INSTRUMENTAL AND EXECUTIVE COMPETENCE OF THE STUDENT PIANIST.....100****CHAPTER 11****IMPLEMENTATION OF THE NEED FOR PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS OF SOCIAL SCIENCES IN CRISIS CONDITIONS**

Introduction	113
11.1. Modern directions of professional development teachers	114
11.2. Research on the realization of the needs for professional development and self-development of social science teachers.....	118
11.2.1. Determining the level of teachers' self-development ability.....	119
11.2.2. Stimulating and hindering factors of teachers' professional development.....	121
11.2.3. The general level of professional development and self-development of teachers.....	123
Conclusions	124

CHAPTER 12**THE METROPOLITAN ELEMENT AND THE DEMOGRAPHIC SITUATION AS FACTORS IN THE FORMATION OF THE LABOR MARKET OF THE METROPOLITAN SOCIO-GEOGRAPHICAL REGION**

Introduction	125
12.1. The presence of the metropolitan element as a factor in the formation of the labor market	125
12.2. The influence of the demographic factor on the formation of the regional labor market	130
Conclusions	134

CHAPTER 13**THE BEATLES IN THE SCORE OF HARUKI MURAKAMI**

Introduction	135
13.1. Day Tripper	135
13.2. Norwegian Wood	136
13.3. Ob-La-Di, Ob-La-Da.....	138
13.4. Drive My Car	139
13.5. Yesterday.....	139
13.6. With The Beatles.....	140
Conclusions	142

CHAPTER 14

**HISTORICAL CONTEXT AND CURRENT CHALLENGES:
INTERNATIONAL RELATIONS BETWEEN POLAND AND UKRAINE**

Introduction 143
 14.1. Historical context: Ukraine and Poland 143
 14.2. Modernization of international relations and factors influencing
 their formation..... 145
Conclusions 149

CHAPTER 15

**PORTRAITS OF IVAN FRANK BRUSH IVAN TRUSH: PROVENANCE,
MYTHS, FINDINGS**

Introduction 150
 15.1. Portrait of I. Franko, 1897..... 151
 15.2. Natural portraits of I. Franko, 1989 154
 15.3. The original portrait of 1903 and the author's replicas 157
 15.4. Dovgopilskyi and other portraits of the writer..... 163
Conclusions 166

CHAPTER 16

**POLISH EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL
MUSIC FESTIVALS (ON THE EXAMPLE OF THE INTERNATIONAL
FESTIVAL OF BRASS BANDS AND BIG BANDS IN LOBEZ)**

Introduction 167
 16.1. The role of the festival movement in the formation of cultural
 traditions and intercultural dialogue 167
 16.2. History of music festivals development..... 168
 16.3. Modern traditions of international music festivals 171
 16.4. Trends in the development of the festival movement in the city
 of Lobež..... 173
 16.5. International May meetings of brass bands and big bands 176
Conclusions 181

References 183

KAPITEL 11 / CHAPTER 11 ¹¹
**IMPLEMENTATION OF THE NEED FOR PROFESSIONAL
DEVELOPMENT OF TEACHERS OF SOCIAL SCIENCES IN CRISIS
CONDITIONS**

DOI: 10.30890/2709-2313.2023-22-02-008

Вступ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну спровокувало кризу в усіх сферах життя нашої країни. Освітня галузь, працюючи в умовах надзвичайної кризової ситуації, несе певні освітні втрати. Зокрема, частина освітніх закладів (3267 - на 01.09.2023р.) пошкоджені через бомбардування, з них 261-зруйнований; 700 українських шкіл знаходяться на тимчасово окупованій території і 70 тисяч дітей навчається за українською програмою на тимчасово окупованих територіях; 1,5 млн. дітей навчаються онлайн; значна частина дітей і вчителів переміщені в інші регіони або за кордон, що може викликати у них психологічні проблеми пов'язані зі стресовою ситуацією; освітній процес може порушуватися через труднощі з енергопостачанням, доступом до інтернет мережі, відсутність бомбосховищ.

В таких умовах змінюється пріоритетність актуальних для вчителів потреб, на перший план виходять базові потреби, потреба в безпеці. Оскільки місто Київ перебуває у відносній безпеці, вчителі можуть приділяти увагу професійному вдосконаленню, розвивати компетентності необхідні як для роботи в умовах війни, так і для роботи в умовах реформування освіти. Адже триває освітня реформа і середня ланка школи поступово переходить на навчання за концепцією Нової української школи. І вчителі історії, українознавства, громадянської освіти, правознавства відчують потребу в засвоєнні нових професійних навичок, які допоможуть їм в роботі за новими підходами. Наприклад, оволодіння методами інтерактивного навчання, орієнтація на формування компетентностей учнів.

Відповідаючи на виклики війни вчителі стикаються з необхідністю засвоювати нові знання, навички, які стають актуальними в кризовий період. Зокрема, зростає актуальність психологічної складової професійної компетентності вчителів. Серед специфічних умінь, необхідних вчителю суспільствознавчих дисциплін психологічна компетентність передбачає: вміння аналізувати та узагальнювати історичні факти; застосування прийомів критичного мислення при сприйманні інформації; вміння протистояти

¹¹*Authors: Oleksenko Svitlana, Khomenko Olena*

маніпуляціям, як інформаційним, так і комунікативним; вміння проявляти гнучкість мислення, долати стереотипи мислення, упередженість; вміння аналізувати та осмислювати ситуацію в умовах цивілізаційних змін, використовувати методи та прийоми критичного мислення з рефлексивною метою; уміння формувати здатність та навички самостійного мислення у учнів; здатність спиратись на національні, культурно-ціннісні орієнтири [5, с.70-71].

11.1. Сучасні напрями професійного розвитку вчителів.

Нагальні професійні потреби вчителів, продиктовані новими умовами педагогічної діяльності, сучасними вимогами до кваліфікації вчителя відображені в нормативних документах, інструктивно-методичних рекомендаціях.

Відповідно до положення про підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників[1], педагоги зобов'язані розвивати професійні компетентності у повному обсязі.

В Професійному стандарті вчителя Нової української школи [8] розглядають наступні професійні компетентності: мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, педагогічне партнерство, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, рефлексивна та здатність до навчання впродовж життя.

Особливого значення набуває питання професійного розвитку вчителів суспільствознавчих наук, зокрема вчителів історії. У документі «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році» наголошується про «важливість предметів, інтегрованих курсів громадянської та історичної освіти в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України, що посилюється потребою зміцнення національної ідентичності, плекання патріотизму, формування ключових громадянських компетентностей і навичок» [9].

Отже, в умовах кризи, в воєнний період потреба в професійному розвитку вчителів суспільствознавчих наук зростає. Для якісного забезпечення вчителів суспільствознавчих наук послугами з підвищення кваліфікації Інститутом післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка здійснюються різноманітні навчальні заходи; викладання очних навчальних

модулів; змішане навчання, навчання на дистанційній платформі. В рамках цієї роботи важливо розуміти як вчителі реалізують свої освітні потреби.

В основі ефективної організації процесу підвищення професійної компетентності вчителів суспільствознавчих наук лежить розуміння освітніх потреб, що формують основні мотиви діяльності.(рис.1)

Рисунок 1 - Процес зростання професійної компетентності.

Для розуміння та визначення освітніх потреб вчителя, розглянемо модель зростання професійних компетентностей з опису понятійного апарату.

На сайті Державної служби якості освіти зазначено, що професійна компетентність вчителя — це результат творчої професійної діяльності та інтегрований показник особистісно-діяльнісної сутності педагога. Поняття професійної компетентності виражає єдність теоретичної та практичної готовності вчителя здійснювати педагогічну діяльність і характеризує його професіоналізм[14].

Згідно моделі мотивації через потреби (рис. 2), професійна діяльність вчителя суспільствознавчих наук формується завдяки стимулам й мотивам.

В якості стимулів ми розглядаємо процеси, що потребують негайного переосмислення історичного контенту, процеси пов'язані зі збройною агресією Російської Федерації проти України.

Крушельницька Я.В. зазначає, що змістовні теорії мотивації базуються на врахуванні різноманітних потреб і пов'язаних з ними факторів, які визначають поведінку працівників. Потреба — це внутрішній стан фізіологічного або психологічного відчуття людиною браку чогось важливого для її життєдіяльності. Потреби утворюють ієрархічну структуру, котра як домінанта визначає поведінку людини[12].

Спираючись на “Піраміду потреб” А. Маслоу, в якій виділяються п'ять класифікацій потреб: фізіологічні; безпеки й захисту; соціальні; поваги; самовираження, можна передбачити, що в воєнний період домінування тих чи інших потреб вчителів може змінюватися під впливом різних факторів і

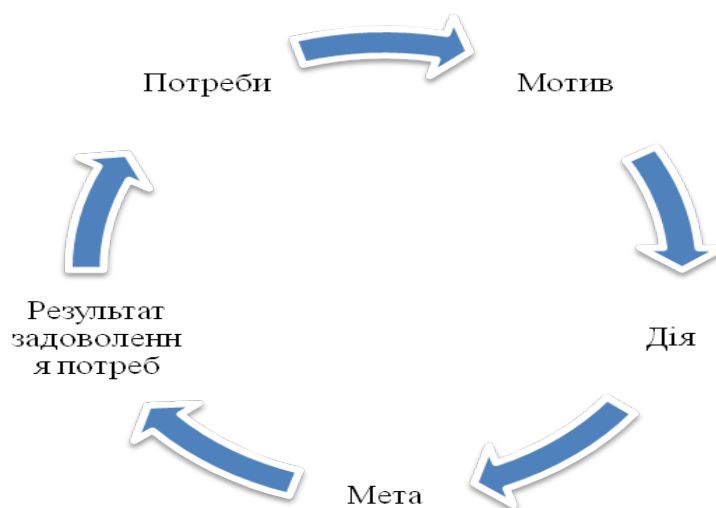

Рисунок 2 - Загальна модель мотивації через потреби.

відповідно, буде змінюватися їх поведінка. За теорією А. Маслоу, чим більшу кількість потреб людина може реалізувати, тим вищі за ієрархією потреби будуть реалізовані в процесі діяльності: якщо людина потребує самореалізації, то вона на вищому щаблі розвитку.

Таким чином, реалізація потреби в самоактуалізації відбувається за умов саморозвитку. У даному випадку ми розглядаємо саморозвиток у професійній діяльності зокрема у діяльності вчителів суспільствознавчих наук.

В цілому питанням саморозвитку особистості займалися такі видатні психологи як А. Адлер, К. Гольдштейн, А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм.

Саморозвиток особистості розглядають з різних позицій: Г.С. Костюк, Л.С. Рубінштейн вивчали саморозвиток як процес внутрішньої активності, саморуху особистості; С.Д. Максименко, Е.О. Помиткін - саморозвиток з позиції задоволення потреби; К. Роджерс розглядав саморозвиток як процес особистісного зростання; А. Маслоу через призму самоактуалізації; Е. Еріксон, В.Г. Панок, Т.М. Титаренко в контексті вивчення проблем життєвого шляху особистості.

В. Чертов зазначив, що саморозвиток являє собою певний діяльнісний контекст самореалізації особистості, саморозвиток здійснюється в контексті самотрансценденції особистості і являє собою сукупність базових і потенційних якостей, що забезпечують можливість її поступального розвитку, і тісно пов'язаний з такими рисами особистості, як рефлексивність, відкритість, самодетермінованість, переконаність в само ефективності [13].

За визначенням Кузікової С.Б. особистісний саморозвиток - це свідомо, цілеспрямована і самокерована активність особистості, мета якої полягає в

самозміні в позитивному напрямі, що і забезпечує особистісне зростання, самовдосконалення [3, с. 251]. Також, дослідниця зазначає, що саморозвиток особистості відбувається переважно в контексті професійної діяльності, наповнюється її змістом, а професійна спрямованість є фактором особистісного зростання [3, с. 251].

Ми розглянемо саморозвиток вчителя в контексті реалізації потреб в педагогічній діяльності. Згідно з теорією А. Маслоу потреби у самовираженні, визначенні та самоствердженні, належності та причетності є ключовими в процесі розвитку та саморозвитку педагога. Де, потреби належності і причетності включають прагнення людини до участі у спільних з іншими діях, входження в певні об'єднання людей, потреби визнання і самоствердження відображають бажання людей бути впевненими в собі, компетентними, мати високу конкурентоспроможність, визнання і повагу оточення, потреби самовираження пов'язані з прагненням людини до якнайповнішого використання своїх знань, умінь, здібностей, навичок, особистого потенціалу[2].

Аналізуючи дослідження Мартинець Л. А. можна прослідкувати відповідність потреб вчителів їх мотивам діяльності:

- самовираження - зростання професійної майстерності, загальнокультурний розвиток, робота, що дозволяє проявити свої можливості та реалізувати свої ідеї, лідерство, можливість вести за собою інших;

- визнання та самоствердження - відчуття успіху, досягнення, визнання, схвалення, можливість діяти самостійно, довіра, наявність перспектив просування;

- належність та причетність - можливості повноцінного спілкування, налагоджені стосунки з колегами, інформованість, участь у виробленні рішень [4].

Отже, для забезпечення освітньої пропозиції, яка буде актуальною для вчителів суспільствознавчих дисциплін, яка буде відповідати їх потребам в цей кризовий період, важливо визначити як вчителі, які підвищують кваліфікацію в Інституті післядипломної освіти, оцінюють свій професійний розвиток, наскільки їх потреба в розвитку задовольняється в умовах кризової ситуації, потрібно враховувати стимули та мотиви які впливають на їх професійний розвиток.

Тому **мета статті**: дослідити реалізацію потреб педагогів в професійному розвитку в умовах кризи, визначити стимулюючі та перешкоджаючі фактори.

11.2. Дослідження реалізації потреб в професійному розвитку і саморозвитку вчителів суспільствознавчих дисциплін.

Дослідження проводилося в травні-червні 2023 року. В опитуванні брали участь вчителі історії, українознавства та громадянської освіти м. Києва, які підвищували свою кваліфікацію в Інституті післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. Вибірка склала 40 осіб.

Було використано опитувальник “Самооцінка реалізації потреб педагогів в розвитку та саморозвитку”[10,с. 47-49]. Він складається з двох анкет: 1- для виявлення здатності вчителя до саморозвитку; 2 - для виявлення факторів, які стимулюють і перешкоджають навчанню, розвитку і саморозвитку.

На підставі попереднього аналізу наукової літератури ми об'єднали за змістом запитання анкети 1 опитувальника “Самооцінка реалізації потреб педагогів в розвитку та саморозвитку”[10,с. 47-49], де потреби в самовираженні - 1, 3, 6, 7, 8, 15 (номери питань); визнанні та самоствердженні - 2, 9, 12, 13 (номери питань); належності та причетності - 4, 5, 10, 11, 14 (номери питань).

Аналізуючи дані (рис. 3) було виявлено - більшість вчителів суспільствознавчих дисциплін, 55%, мають потребу у належності та причетності.

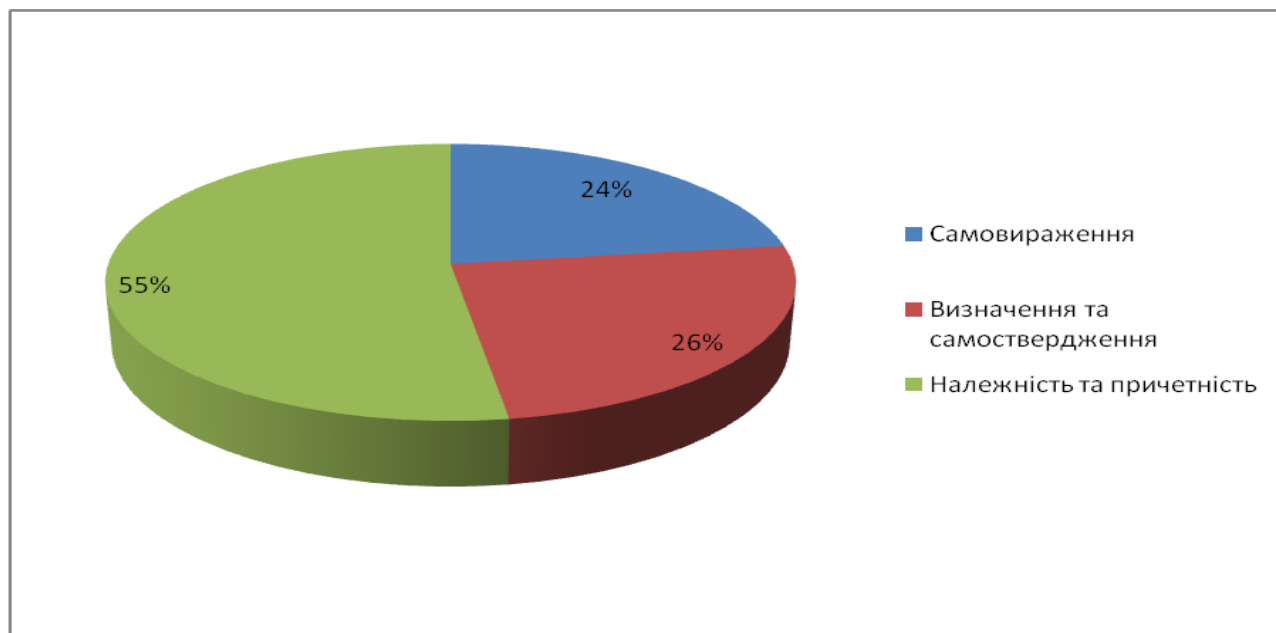

Рисунок 3 - Відповідність потреб вчителів суспільствознавчих дисциплін їх мотивам діяльності (у %).

Задоволення цієї потреби саме у кризовий період забезпечує вчителям можливості професійного спілкування, обмін досвідом, отримання або підтвердження нової інформації, участь у виробленні спільних рішень. Бажання

задоволення потреб у визнанні та самоствердженні й самовираженні - 50% спричинено надмірним тиском суспільства на вчителів суспільствознавчих дисциплін при трактуванні сучасної історії під час збройної агресії Російської Федерації проти України.

11.2.1. Визначення рівня здатності вчителів до саморозвитку.

За результатами відповідей респондентів на питання першої анкети (рис.4) було виявлено, що більшість вчителів (80%) мають високий рівень здатності до саморозвитку і активно реалізують свої потреби в саморозвитку. 20% мають середній рівень, що вказує на відсутність чіткої системи саморозвитку. Низький рівень, що свідчить про призупинення саморозвитку - не виявлено.

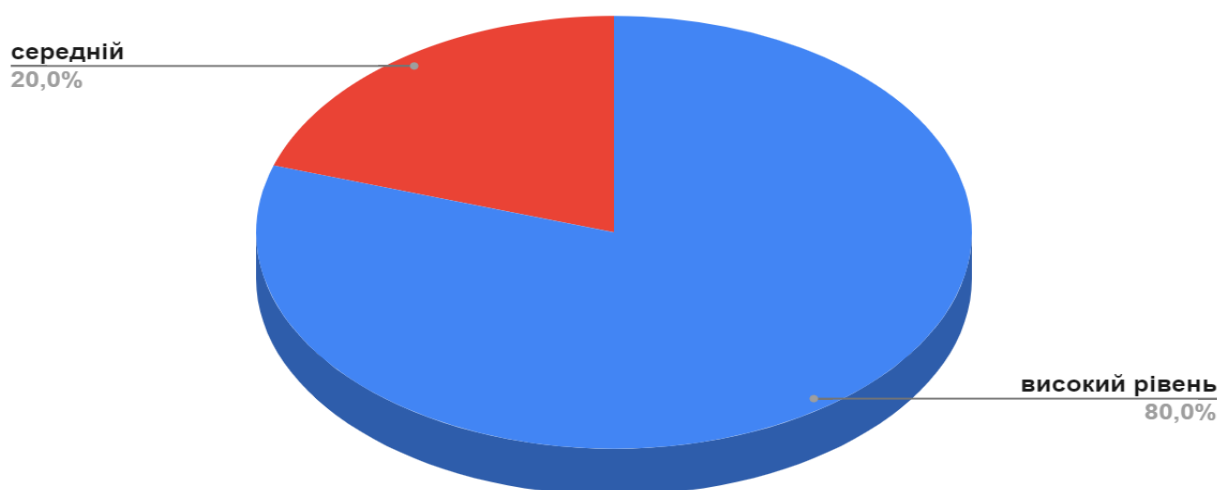

Рисунок 4 - Рівень здатності вчителів суспільствознавчих дисциплін до саморозвитку (у %).

Ці результати можна порівняти з нашим попереднім дослідженням, яке проводилось на початку 2020 року [7, с.144]. В ньому 87% вчителів мали високий рівень, 14% - середній і 1% низький рівень здатності до саморозвитку. В цих дослідженнях є різниця у вибірці (2020р. - педагоги всіх фахів, більша кількість респондентів; 2023р. - вчителі суспільствознавчих дисциплін) і в умовах діяльності та підвищення кваліфікації (2020р. - навчання та підвищення кваліфікації проводилося в очному форматі, 2023р. - змішана, очна, дистанційна форми навчання, наявність стресових факторів пов'язаних з війною). Порівняння цих даних показує, що здатність до саморозвитку вчителів майже не змінилась.

Високий рівень здатності педагогів до саморозвитку вказує на необхідність

підбору методів навчання, які будуть спиратися на досвід вчителів, стимулювати їх розвиток, підтримувати мотивацію до професійного зростання [6,с.21-22; 7,с.141-142,146-147; 11, с.93-94].

Питання першої анкети спрямовані на самоаналіз поведінки, ставлень вчителя і пов'язані з навичками, які допомагають саморозвитку. Кожне питання оцінювалося за п'ятибальною шкалою. Результати систематизовані в гістограмі (рис.5).

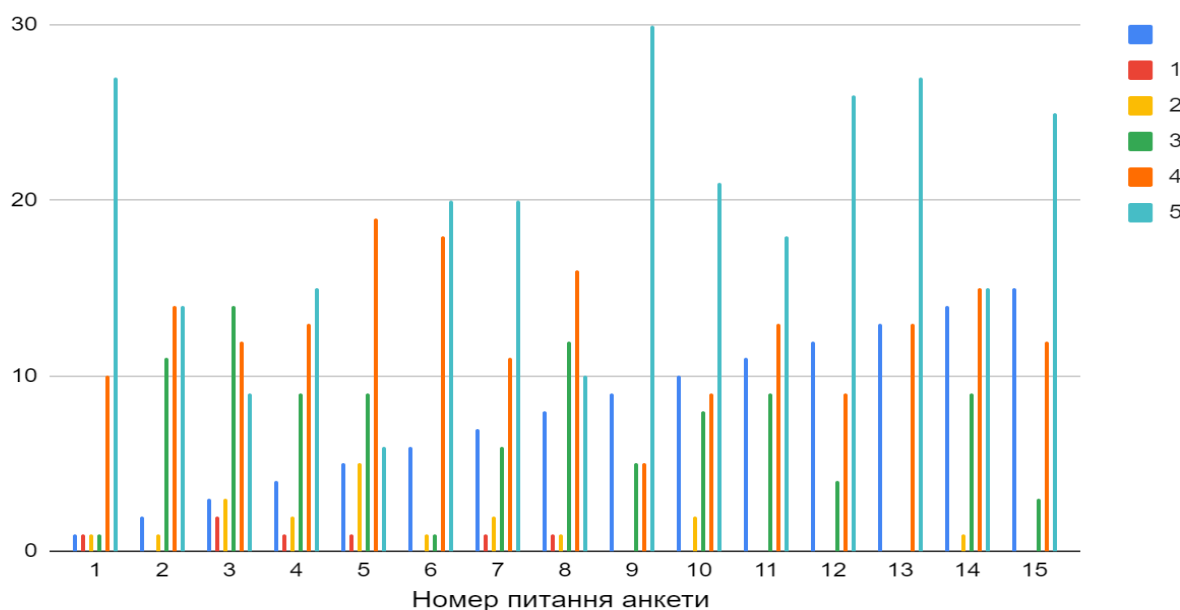

Рисунок 5 - Результати виявлення здатності вчителів до саморозвитку.

Аналіз відповідей показав, що найбільша кількість респондентів визнала правдивими для себе на рівні 5 балів такі твердження: “Я вірю в свої можливості” - 75%; “Я прагну вивчити себе” - 68,7%; “Я отримую задоволення від засвоєння нового” - 68,7%; “Я керую своїм професійним розвитком і отримую позитивні результати” - 65,6%; “Я позитивно ставлюся до просування в професійній кар’єрі” - 62,5%; “Я прагну бути якомога більше відкритою людиною” -50,04%; “Я аналізую свої почуття і досвід” - 50%; “Я багато читаю” - 50%.

Твердження “Виникаючі перешкоди стимулюють мою активність” оцінили в 5 балів - 23,7%, а більша частина (36,2%) оцінили його на 3 бали. Твердження пов'язані з психологічними навичками рефлексії, отримали дещо менше відповідей на рівні 5 балів: “Я шукаю зворотній зв'язок, оскільки це допомагає мені пізнати і оцінити себе” - 37%; “Я рефлексую свою діяльність, виділяючи для цього спеціальний час” - 13%. Це може вказувати на недостатність розвитку рефлексивної компетентності у частини опитаних і на необхідність розвивати ці навички в процесі підвищення кваліфікації.

11.2.2. Стимулюючі та перешкоджаючі фактори професійного розвитку вчителів.

Для виявлення факторів, які стимулюють і перешкоджають розвитку і саморозвитку було проаналізовано відповіді вчителів на питання анкети 2.

В якості стимулюючих факторів в анкеті пропонувалися такі варіанти: шкільна методична робота; навчання на курсах підвищення кваліфікації; приклад і вплив колег; приклад і вплив керівництва; умови праці в школі; увага до даної проблеми керівників; довіра; новизна діяльності, умови роботи і можливість експериментування; заняття самоосвітою; інтерес до роботи; зростаюча відповідальність; можливість отримання визнання в колективі.

Серед можливих факторів, які перешкоджають вчителям у навчанні та професійному вдосконаленні пропонувалися такі: власна інерція; розчарування в результаті невдач, які мали місце раніше; відсутність підтримки і допомоги від керівників; ворожість оточуючих (завдрощі, ревнощі), які погано сприймають Ваші зміни і прагнення до кращого; неадекватний зворотній зв'язок з членами колективу і керівниками, відсутність об'єктивної інформації про себе; стан здоров'я; нестача часу; обмежені ресурси, складні життєві обставини.

Результати анкетування показали, що вчителі вважають більшість з пропонованих стимулів такими, що в тій чи іншій мірі впливають на їх професійний розвиток. Але найбільші показники було отримано щодо таких факторів: інтерес до роботи - 70%; довіра - 67,5%; заняття самоосвітою - 62,5%; новизна діяльності, умови роботи і можливість експериментування - 55%; навчання на курсах підвищення кваліфікації - 52,5%; приклад і вплив колег та приклад і вплив керівництва - по 47,5%. Трохи нижчі показники, але теж значимі, отримали такі фактори як, можливість отримання визнання в колективі та умови праці в школі (рис 6.).

Тобто, найбільшими стимулами є фактори, які можна віднести до зовнішньої позитивної мотивації і до внутрішньої мотивації.

Аналіз факторів, які перешкоджають розвитку (рис. 7) показує зворотнє зростання (велика кількість виборів на рівні 1 балу) щодо таких факторів як, “неадекватний зворотній зв'язок з членами колективу і керівниками, відсутність об'єктивної інформації про себе” та “ворожість оточуючих (завдрощі, ревнощі), які погано сприймають Ваші зміни і прагнення до кращого”. Тобто, ці фактори, які можна віднести до зовнішньої негативної мотивації, впливають найменше.

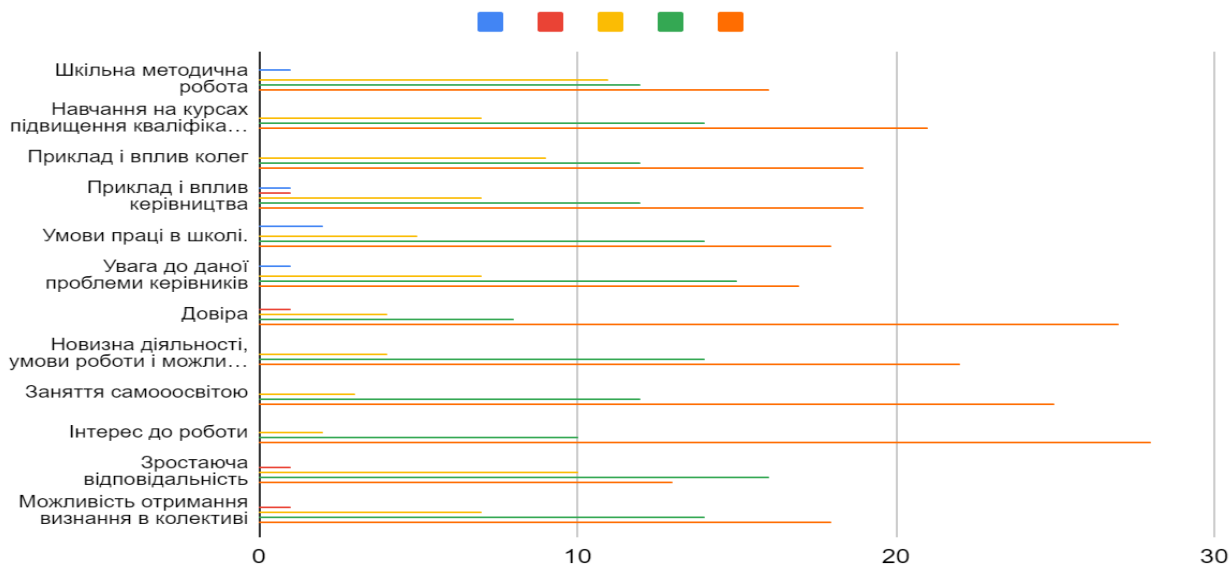

Рисунок 6 - Фактори, які стимулюють потребу вчителів суспільствознавчих дисциплін в професійному розвитку.

Серед бар'єрів професійного розвитку, які впливають найбільше, вчителі виділяють на рівні 5 балів такі фактори: нестача часу - 27,5%; обмежені ресурси, складні життєві обставини - 20%; стан здоров'я - 15%. Ці ж фактори отримали ще вищі показники на рівні 3-х балів (25%, 30% і 35%).

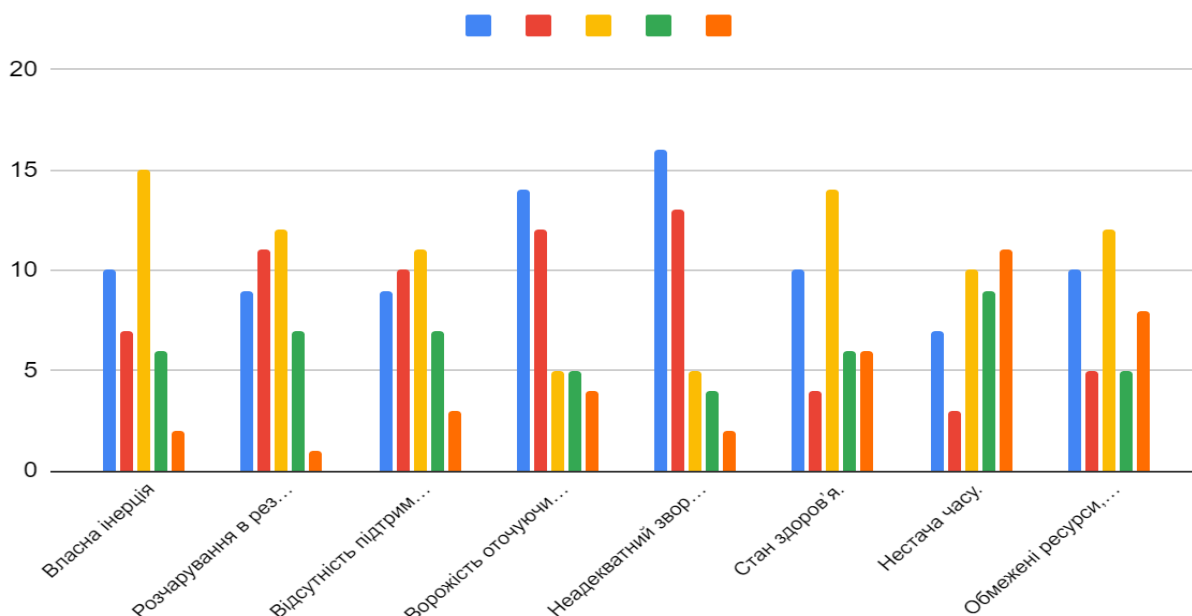

Рисунок 7 - Фактори, які перешкоджають професійному розвитку вчителів суспільствознавчих дисциплін.

З огляду на отримані дані можна сказати, що умови кризової ситуації

опосередковано впливають і на професійний розвиток вчителів. Адже, фактори які отримали найбільшу кількість виборів на рівні 3-5 балів, можуть бути наслідком психологічного стресу.

11.2.3. Загальний рівень професійного розвитку та саморозвитку вчителів.

На основі отриманих результатів за двома анкетами було обчислено коефіцієнт розвитку та саморозвитку вчителів суспільствознавчих дисциплін, які брали участь в анкетуванні. Було застосовано формулу: $K_p = K_{\text{факт.}} : K_{\text{макс.}}$, де $K_{\text{факт.}}$ - сума балів за двома анкетами, $K_{\text{макс.}}$ - максимально можлива кількість балів в анкетах. Ці дані було узагальнено в секторній діаграмі (рис.8).

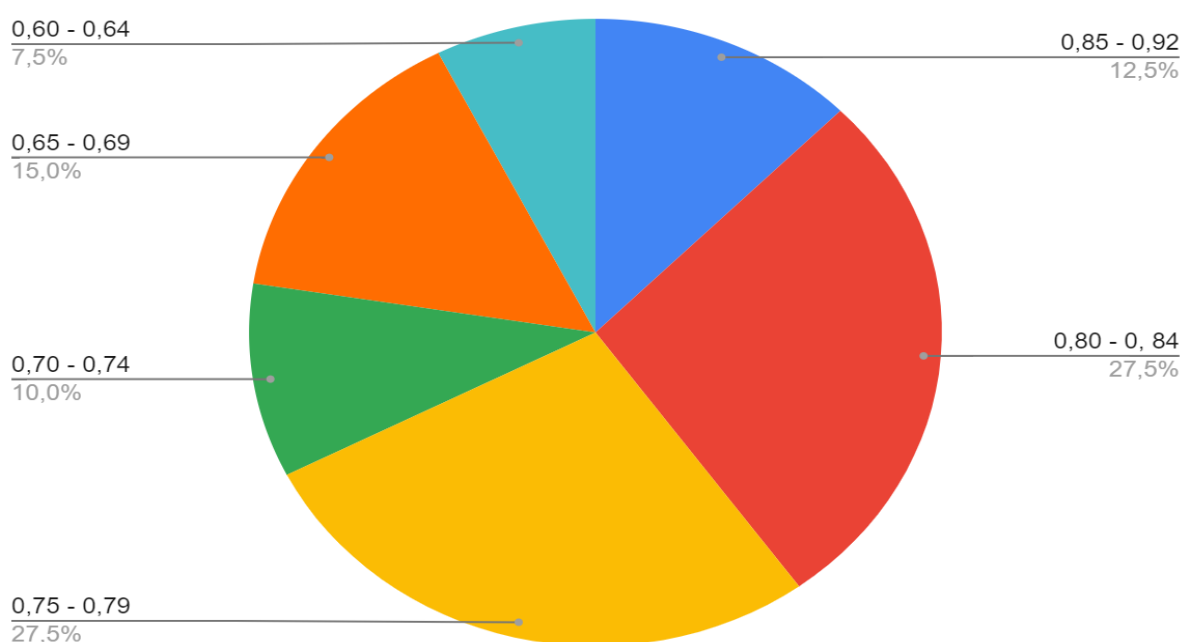

Рисунок 8 - Узагальнені результати визначення коефіцієнтів розвитку та саморозвитку вчителів.

Відповідно до отриманих результатів найвищий коефіцієнт професійного розвитку з показником від 0,85 до 0,92 має 12,5% респондентів. 27% мають коефіцієнт - від 0,80 до 0,84, а 27,5% - від 0,75 до 0,79.

Висновки

- Під час кризової ситуації пов'язаної з війною вчителі суспільствознавчих дисциплін стикаються з необхідністю засвоювати нові знання, навички, які стають актуальними, змінюється пріоритетність потреб, потреба в професійному розвитку стимулюється новими викликами.

- Результати опитування вчителів суспільствознавчих дисциплін показали, що більшість респондентів (55%) мають потребу у належності та причетності, 26% - потребу у визнанні та самоствердженні, 24% - у самовираженні. Така пріоритетність може пояснюватися впливом нестабільної ситуації.

- 80% вчителів, які брали участь в опитуванні, мають високий рівень, а 20% - середній рівень здатності до саморозвитку. При цьому більшість вчителів (67,5%) мають загальний коефіцієнт професійного розвитку від 0,75 до 0,92 (від 1), що необхідно враховувати добираючи методи та форми роботи з підвищення кваліфікації вчителів.

- Найбільшими стимулами свого професійного розвитку вчителі вважають: інтерес до роботи (70%); довіру (67,5%); заняття самоосвітою (62,5%); новизну діяльності, умови роботи і можливість експериментування (55%); навчання на курсах підвищення кваліфікації (52,5%); приклад і вплив колег та керівництва по 47,5%. А, отже, для підтримки професійного розвитку вчителів потрібно орієнтуватися на внутрішню та зовнішню позитивну мотивацію.

- Серед перешкод професійному розвитку вчителі виділяють такі: нестача часу, обмежені ресурси та складні життєві обставини, стан здоров'я, що частково може теж бути пов'язане з впливом стресової ситуації.

- Система післядипломної освіти, зокрема Інститут післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка у форматі очних навчальних заходів вирішує проблему у задоволенні потреби належності та причетності серед вчителів суспільствознавчих дисциплін (55%) та за змішаною й дистанційною формою навчання задовольняються потреби у визнанні та самоствердженні й самовираженні (50%) за рахунок розвитку й саморозвитку вчителів.

- факультетів та факультетів підготовки вчителів початкових класів і музики педагогічних інститутів / укл. А. Болгарський, М. Моїсеєва. Київ : УДПУ, 1997. 23 с.
10. Лісун Д. В. Сутнісна характеристика та структура професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. Тернопіль : ТНПУ, 2010. № 1. С. 62–69.
 11. Ляшенко О. Д. Художньо-педагогічна інтерпретація музичного твору в професійній підготовці майбутніх учителів музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2001. 21 с.
 12. Моїсеєва М. А. Теоретико-методичні основи викладання фахових музично-виконавських дисциплін. *Мистецька освіта: проблеми і перспективи розвитку в контексті європейської інтеграції* : зб. наук. праць. Житомир, 2017. С. 101–105.
 13. Пляченко Т. М. Формування інструментально-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фахової підготовки. *Професійна мистецька освіта і художня культура* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 16 – 17 жовт. 2014 р. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. С. 61–69.
 14. Портний Ю. Л. Шляхи професіоналізації фортепіанного виконавства на Поділлі : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Харків, 2021. 20 с.
 15. Родигіна І. В. Компетентнісно-орієнтований підхід до навчання / ред. В. В. Григоращ. Харків : Основа, 2005. 94 с.
 16. Третяк О.П. Роль компетентності вчителя початкової школи у партнерській взаємодії сім'ї і школи. *Modern engineering and innovative technologies*. April 2023. Issue 26. Part 3. С. 128-134.
 17. Цюлюпа Н. Л. Педагогічні умови формування методичної компетентності майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 . Київ, 2009. 20 с.
 18. Щербініна О. М. Формування музично-стильових уявлень майбутніх учителів музики у процесі інструментально-виконавської підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2005. 20 с.
 19. Maslow A. *Motivation and personality*. 3rd ed. New York : Harper and Row, 1987. 123 p.
 20. Tuning Educational Structures in Europe. *Universities' contribution to the Bologna Process : An introduction*. 2nd Edition. URL : <http://www.tuning.unideusto.org/tuningeu/>.

Chapter 11.

1. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників Постанова КМ від 21.08. 2019 р. № 800.
2. Колот А. М. Мотивація персоналу: підручник / А. М. Колот. – Київ : КНЕУ,

2002. – 337 с.
3. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці. Монографія. – Суми: Видавництво СумДПУ, 2020. –324 с.]
 4. Мартинець Л. А. Управлінська діяльність керівника навчального закладу: [навч. посібн.] / Л. А. Мартинець. – Вінниця, 2018. – 196 с.
 - 5.Олексенко С.В. Психологічні аспекти професійної компетентності: психологічна компетентність вчителя історії/ Modern scientific researches (17)2021. С. 66-73.
 - 6.Олексенко С.В. «Професійне зростання педагогів: посилюємо мотивацію» / Практичний психолог: дитячий садок (9) 2020. С. 21-27.
 7. Олексенко С.В., Хоменко О.А. «Формування потреби у саморозвитку педагогічних працівників засобами фасилітації» /SWorldJournal (5) жовтень 2020. С. 141-147.
 8. «Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736-20.
 9. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році. /Лист МОН № 1/13749-23 від 12.09.23 року.
 10. Уруський В. Педагогічна діагностика: методичні рекомендації / Укл. В.Уруський. с. 47-49.
 11. Хоменко О. А. Мотивація педагогів до онлайн-навчання Дистанційне та змішане навчання як засіб реалізації індивідуальної траєкторії професійного зростання педагога: монографія / за наук. ред. І.П. Воротникової. - Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2022 – 256 с .
 12. Фізіологія і психологія праці /Крушельницька Я.В. Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2000. — 232 с.
 13. Чертов, В.І. Саморозвиток і самореалізація особистості в освітньому просторі /Сімдесят треті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки. 2023 р. Офіційний URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4391/>
 - 14.<https://sqe.gov.ua/ocinyuvannya-15-profkompetentnostey-vchyteliiv-sertyfikaciya/>

Chapter 12.

1. Руденко Л. Г., Підгрушний Г. П. Столична область і Київ у регіональному вимірі України. *Український географічний журнал*. 2001. №2. С 37-41.
2. Хонда М.П. Столичні функції міста Києва, їх реалізація: проблеми теорії і практики. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. 2005. В. 28. С. 245–250.